

нології: теорія і практика: У 3-х кн. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 424 с. 6. Куц В.М., Лизозуб Б.В., Орлеан А.М. Закон України «Про заходи протидії торгівлі людьми». Теоретична модель. Проект // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми: 36. наук. пр. – К.–Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – С. 197-280. 7. Надьон О.В. Торговля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності. – К.: Атіка, 2004. – 288 с. 8. Протидія організованій злочинності у сфері торгівлі людьми / За заг. ред. Борисова В.І., Гуторової Н.О. – Х.: Одиссей, 2005. – 288 с. 9. Русско-украинский словарь юридической терминологии / Под ред. Б.М. Бабиля. – К.: Наук. думка, 1985. – 406 с. 10. Серова І.І. Сучасні світові тенденції протидії нелегальній міграції та їх вплив на боротьбу з торгівлею людьми // Співробітництво держави та громадськості з питань протидії торгівлі людьми: 36. наук. пр. – К.–Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – С. 38-44. 11. Скулиш Н.Є. Торговля людьми в діяльності транснаціональних злочинних організацій // Держава і право: 36. наук. пр. – Вип. 32: Юрид. і політ. науки. – К.: ІДП НАН України, 2006. – С. 444-450. 12. Шеварихин А.А. Кримінологическая характеристика преступлений, связанных с торговлей людьми // Правові проблеми боротьби зі злочинністю. – Х.: Схід.-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив. 2002. – С. 26-54.

Надійшла до редакції 01.11.2007 р.

УДК 343.811 – 055.2(477)

*Т.К. Любжина, науковий співробітник
Інститут вивчення проблем злочинності
АГПН України, м. Харків*

ВИЗНАЧЕННЯ ВИДУ КОЛОНІЇ ЖІНКАМ, ЗАСУДЖЕНИМ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

До набрання чинності новим Кримінальним кодексом України вид виправно-трудової установи (далі – ВТУ) для особи, засудженої до покарання у виді позбавлення волі, визначався безпосередньо судом. Нині згідно з чинним законодавством (статті 63 і 64 КК України) суд в обвинувальному вироку вказує лише вид призначеного покарання – позбавлення волі на певний строк або

довічне позбавлення волі – і визначає конкретний строк покарання. Розподіл, направлення й переведення засуджених до позбавлення волі на певний строк чи довічно в установи виконання покарань чоловіків і жінок здійснюється відповідно до статей 12, 64, 65 КК і статей 11, 18, 19, 86, 87, 92, 93, 101, 138, 140, 147 КВК України.

За ст. 86 КВК вид колонії, в

якій засуджені до позбавлення волі відбувають покарання, визначається Державним департаментом України з питань виконання покарань. Детально порядок здійснення розподілу й направлення осіб, засуджених до позбавлення волі до колоній, регламентується Інструкцією про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі (далі – Інструкція) й Положенням про комісію з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі [6].

Необхідно зауважити, що вирішення Департаментом питання про призначення засудженим до позбавлення волі виду ВТУ було чисто практичним, без попереднього наукового і практичного дослідження, без обговорення на сторінках наукових видань і проведення дискусій між провідними вченими. Лише після розподілу засуджених до позбавлення волі за видами кримінально-виконавчих установ згідно з Інструкцією це питання почали обговорювати такі українські науковці (оскільки це тільки українська новація), як О.Г. Колб, О.В. Лисодєд, В.М. Трубніков та інші, а також практичні працівники кримінально-виконавчої системи, зокрема, А.П. Гель, О.Г. Двойнос, В.А. Львовчкін. Особливого зна-

чення при цьому мала монографія І.С.Яковець, яка, за визначенням А.Х. Степанюка, є результатом першого в Україні комплексного дослідження проблем класифікації засуджених до позбавлення волі та їх розподілу в установи виконання покарань (далі – УВП).

Призначення виду колонії державним Департаментом – це частка міжнародних зобов'язань України, які вона добровільно взяла на себе, приєднавшись до низки міжнародних угод, що встановлюють стандарти поводження з ув'язненими.

Сьогодні процедура визначення засудженим до позбавлення волі виду УВП провадиться згідно з Інструкцією, яка визначає, що розподіл останніх, здійснюється безпосередньо в СІЗО спеціальними комісіями з питань розподілу, що створюються в управліннях (відділеннях) Департаменту, в Автономній Республіці Крим, в областях та м. Києві.

Відповідно до ст.11 КВК уставами, які виконують покарання у виді позбавлення волі, є виправні й виховні колонії. Закріплено такий порядок призначення засудженим до позбавлення волі виду УВП: повнолітні особи (на момент учинення злочину) відбувають покарання у виправних колоніях. Регіональна комісія здійснює розподіл і направлення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі

на певний строк або довічно, зі слідчих ізоляторів до УВП безпосередньо в СІЗО.

Згідно зі ст.93 КВК України засуджені до позбавлення волі відбувають весь строк покарання у виправній чи виховній колонії в основному в межах тієї адміністративно-територіальної одиниці, де вони постійно проживали до засудження. Лише у виключних випадках ці засуджені можуть бути направлені до УВП іншого регіону країни.

Якщо в 70-80-х роках вважалося, що такий порядок виконання покарання дає можливість залучати до роботи із засудженими громадськість за місцем їх попередньої роботи чи родичів, що найчастіше давало позитивний результат (М.О. Беляєв [5, с. 152]), то сьогодні ситуація дещо змінилася не на краще. Маємо на увазі поширене по всій Україні безробіття. При опитуванні засуджених 1050 жінок з'ясувалося, що 65,2% з них до вчинення злочину взагалі не працювали, тому зв'язків з колективами не мали. До того ж налагоджені у 80-х роках відносини робітничих колективів з УВП в даний час припинилися з причини розвалення багатьох підприємств. Ось чому, на жаль, залучати громадськість із місць попередньої роботи засуджених для налагодження відносин з ними (так званого шефства) можливо лише на папері.

Неповнолітні особи жіночої статі, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, направляються із СІЗО до спеціальної виховної установи – Мелітопольської виховної колонії управління Департаменту в Запорізькій області. Взагалі ж у таких виховних колоніях тримають лише неповнолітніх злочинців незалежно від учиненого ними злочину, тобто цей вид установ єдиний для таких осіб. Жінки, які вчинили злочин у неповнолітньому віці й до набрання вищою законною силою досягли повноліття, направляються до виправних колоній (далі – ВК) мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

Виправні колонії, на відміну від виховних (для тримання засуджених жінок), поділяються за рівнями безпеки: мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і сектор середнього рівня безпеки. Виправні колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання є основним видом УВП для жінок. На 17 січня 2006 р. в них нараховувалося 8136 засуджених, у колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання – 359, середнього рівня безпеки – 1 [4, с. 40].

До ВК мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання направляються особи, за-

суджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої чи середньої тяжкості. Жінки, які вперше вчинили злочин з необережності, направляються до Орджонікідзевської ВК управління Департаменту в Дніпропетровській області (нині виправний центр № 79), де на 30 листопада 2006р. перебувало 68 жінок, засуджених до позбавлення волі, і до Галицької ВК Івано-Франківської області (зараз виправний центр № 128), де відбували покарання 73 жінки [4, с. 141].

За Інструкцією не підлягають розподілу й направленню у ВК мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання:

1) засуджені, які злісно порушують вимоги режиму в місцях попереднього ув'язнення;

2) інваліди першої чи другої груп та особи, які досягли пенсійного віку. Інакше кажучи, при вчиненні подібного злочину, за однакових умов і характеристики особи злочинниці та, яка має вади здоров'я або похилий вік (що за здоровим глуздом повинно б було служити підставою для пом'якшення покарання), навпаки, не може відбувати його в УВП з полегшеними умовами тримання;

3) вагітні жінки й жінки, які мають при собі дітей віком до трьох років; Але ж обставиною, що пом'якшує покарання, за п. 4 ст. 66 КК України визнається

вчинення злочину жінкою у стані вагітності, що розглядається як фізіологічний процес, який іноді має певний негативний вплив на психіку жінки, викликаючи в неї роздратування, неврівноваженість, надмірну збудженість. А це все знижує можливості самоконтролю за власною поведінкою, може призвести до неадекватної оцінки нею життєвих обставин і вчинення протиправного діяння. З огляду на це визнання вчинення злочину жінкою в стані вагітності обставиною, пом'якшуючою покарання, є цілком обґрунтованим [7, с. 163]. Іншими словами за рівністю всіх інших умов (як-то: характер учиненого злочину, об'єкт посягання тощо) жінці в такому стані повинно б призначатися менш суворе покарання. Але, незважаючи на такий стан, притаманний лише жінці й визнаний медициною у всьому світі як специфічний, за Інструкцією всупереч КК України до такої особи застосовується покарання, що має більший обсяг карального впливу. Це ж стосується й жінок, які вчинили злочин, маючи дітей віком до трьох років;

4) особи, які не пройшли повного курсу лікування венеричного захворювання, активну форму туберкульозу, психічний розлад, алкоголізму й наркоманії;

5) жінки, засуджені за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх

аналогів або прекурсорів;

б) особи, засуджені за вчинення умисного злочину в період відбування покарання у виді арешту або обмеження волі.

Згідно з п.2 ч.2 ст.18 КВК України до ВК мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання направляються:

1) жінки, засуджені за злочини невеликої чи середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі злочини;

2) особи, переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання в порядку, передбаченому КВК України;

3) засуджені, переведені з колоній середнього рівня безпеки в порядку, передбаченому КВК України.

Уперше жінок, засуджених до позбавлення волі на певний строк, які визнані інвалідами першої або другої груп направляють до Дніпродзержинської ВК № 34 управління Департаменту в Дніпропетровській області, де на 30 листопада 2006 р. їх налічувалося 919. При установі функціонує медична частина, де лікують венеричні захворювання. Жінки – інваліди третьої групи направляються на загальних підставах до УВП регіону.

Засуджені жінки, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі, а також визнані інвалідами першої або другої гру-

пи, направляються до Чернігівської ВК № 44 управління Департаменту в Чернігівській області.

Жінки з вагітністю понад 4 місяці або які мають при собі дітей віком до 3-х років, уперше засуджені до позбавлення волі на певний строк, направляються до Чорноморської ВК № 74 в Одеській області. Ті, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі чи мають вагітність або при собі дітей віком до 3-х років, направляються до Чернігівської ВК № 44. Станом на 1 листопада 2006 р. у будинках дитини при цих 2-х жіночих виправних колоніях знаходилося 69 дітей віком до 3-х років.

Відповідно п.2 ст.18 КВК України засуджені до позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях: секторі середнього рівня безпеки – жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; жінки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк в порядку помилування або амністії. Таких жінок направляють до Качанівської ВК в Харківській області, де вони відбувають покарання в секторі середнього рівня безпеки колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання. На 1 серпня 2007 р. їх у колонії нараховувалося 14.

Особи, засуджені до позбавлення волі, які за висновком начальника медичної частини СІЗО потребують стаціонарного лікування у медичних частинах при УВП або медичних установах Міністерства охорони здоров'я України, направляються до зазначених установ, де є умови для лікування венеричних захворювань, алкоголізму й наркотичної залежності.

Як уже було зазначено, засуджені до позбавлення волі відбувають весь строк призначеного покарання в основному в межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до свого постійного місця проживання. Лише у виключних випадках їх можуть направити до УВП іншого регіону. Це можуть бути засуджені, розмістити яких немає змоги через відсутність у регіоні колоній чи секторів відповідного рівня безпеки чи за браком у регіоні достатньої кількості установ для окремого розміщення осіб, яких засуджено за одним вироком суду, або жінки, які до засудження постійно проживали за межами регіону, де вони вчинили злочин, чи які мають постійні соціальні зв'язки з близькими родичами за межами цього регіону.

Рішення про визначення Регіональною комісією рівня безпеки ВК засудженим оголошується під розпис на витягу з протоколу її засідання. За практикою засуд-

жені не присутні на засіданнях комісії, але обов'язково має бути присутньою особа, яка засуджена за особливо тяжкі злочини або яка відбувала покарання у виді позбавлення волі декілька разів і якій призначається вид установи з максимальним рівнем безпеки. Можна сказати, що жінки майже не потрапляють до комісії. А якщо в засуджених виникає бажання бути направленими до колонії іншої області, вони пишуть заяву, яку ретельно перевіряють (підставою може бути мешкання рідних засуджених в іншій області).

Витяг з протоколу засідання, з підписом засудженої й довідка про встановлення рівня безпеки ВК її співучасникам з учиненого злочину залучається до матеріалів її особової справи.

Звернення засуджених жінок чи інших громадян з питань розподілу й направлення цих осіб із СІЗО в УВП направляється на розгляд Голові Регіональної комісії не пізніше однієї доби від дня одержання її рішення й розглядаються в порядку, передбаченому чинним законодавством. Результати розгляду заяв і скарг громадянам повідомляються письмово, а засудженій оголошується під підпис. Подання скарг і заяв на рішення Регіональних комісій особами, які тримаються в СІЗО, здійснюється згідно зі ст.13 Закону України

«Про попереднє ув'язнення» [1; 1993. – № 52-Х11. – Ст. 360], а особам, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, – в порядку, встановленому ст.113 КВК України. Подання скарг і заяв на рішення Регіональних комісій громадянами здійснюється відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [1; 1996. – № 47. – Ст. 256].

У 2006 р., як і за 7 місяців 2007 р., засуджені до позбавлення волі жінки, які відбувають покарання в Качанівській виправній колонії мінімального рівня безпеки в Харківській області, не подали жодного прохання про переведення їх до іншої установи й жодної скарги на роботу Регіональної комісії. (До речі, на 1 серпня 2007 р. в установі перебували 62 жінки, які мешкали до вчинення злочину в Криму, 118 – з Чернігова, 100 – з Києва, а взагалі з 895 жінок 702 раніше мешкали в інших областях України). Засуджені змушені діяти лише через рідню. Так 2 жінки у 2006 р. були переведені в іншу установу, що було зроблено лише завдяки клопотанню родичів, бо ніяких заяв до адміністрації установи ці засуджені не подавали.

Але якісь переваги при новому розподілі засуджених по УВП повинні бути. О. Двойнос, начальник відділу спеціального обліку Департаменту у 2002 р. так пояснював складність і

доцільність цієї роботи. Якщо у 2000 р. в установах кримінально-виконавчої системи заяв, скарг або звернень щодо неправильно визначеного виду режиму налічувалося понад 10 тис., то за останні 8 місяців до Департаменту щодо неправильного рішення комісії по розподілу надійшло лише – дві заяви [2, с. 12].

У п. 17.1 Європейських пенітенціарних правил, рекомендація РЄ R (2006) 2 читаємо, що по можливості ув'язнені повинні направлятися для відбування покарання в пенітенціарні установи, розташовані поблизу від місця проживання або місця соціальної реабілітації. А в п. 17. 3, що по можливості слід з'ясувати думку ув'язненого щодо первинного для нього місця відбування покарання й кожного наступного переводу з однієї пенітенціарної установи в іншу [3, с. 8]. Однак слід констатувати, що рекомендації Європейських правил стосовно врахування бажання засуджених щодо призначення для них місця відбування покарання виконуються дуже рідко, тобто їх думки може й знають, але цим усе й обмежується. Вважаємо, що засуджені повинні мати можливість бути направленими для відбування покарання до УВП, яка як можна більше наближена до помешкання їх до ув'язнення, де найчастіше проживають їх батьки, діти чи інші родичі.

Необхідно вирішувати питання щодо захисту прав цих осіб при визначенні їм виду колонії, тобто вони повинні бути присутніми на засіданнях Регіональної комісії, коли вирішується їх доля. Бажана також участь прокурора в цих засіданнях, а також захисників засуджених (на їх прохання). Адже визначення виду колонії ув'язненим – це початкова стадія виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі, яка дуже важлива для подальшого виконання покарання стосовно здійснення процесу виправлення й ресоціалізації засуджених, захи-

сту їх прав. Ось чому так необхідне подальше поглиблене дослідження питання розподілу таких осіб по видах установ з тим, щоб надалі воно підлягало законодавчій, а не відомчій регламентації.

Викладене вище свідчить про важливе значення розподілу засуджених жінок по видам кримінально-виконавчих установ Регіональними комісіями, робота яких вимагає змін і вдосконалення, що потребує уваги науковців до цих проблем з метою поліпшення організації такої роботи.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. *Двойнос О.* Реформи – це процес // *Аспект: Інформ. бюл.* – 2002. – №2. – С.12. 3. *Европейские пенитенциарные правила: Рекоменд. СЕ R (2006) 2.* – Донець: Донец. мемориал, 2006. – 42 с. 4. Звіт про кількість УВП, наявність, рух та склад засуджених в Держдепартаменті України з питань виконання покарань // *Про дотримання законності в установах виконання покарань: виїзне засідання Комітету ВР України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності* 15.02.2007 р. – Х., 2007. – 345 с. 5. *Исправительно-трудовое право: Учебник / Под ред. Н.А. Беляева, М.И. Федорова.* – М.: Юрид. лит., 1971. – 416 с. 6. Інструкція про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі: Полож. про комісію з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі // *Офіц. вісн. України.* – 2004. – № 1. – Ст. 11. 7. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хаверонюка.* – К.: Кантон, А.С.К., 2001. – 463 с.

Надійшла до редакції 15.10.2007 р.